

De brutale racistische rellen die in februari 2000 in El Ejido in Andalusië losbarstten, onthulden een realiteit die weinig bekend is bij de Europese publieke opinie: de onmenselijke uitbuiting van clandestiene immigranten in de landbouw en vooral in de sector van de groenten- en fruitteelt. De aanwezigheid van grote aantallen mensen zonder papieren is cruciaal voor deze economische sector.

Gangmasters

De situatie is nog spectaculairder in de regio van Almeria, hoewel de misbruiken in de fruit- en groententeelt overal in Europa voorkomen. In Groot-Brittannië noemt men het systeem dat wordt gebruikt om deze sector van arbeidskrachten te voorzien de 'gangmasters'. Een 'gang' betekent een groep arbeiders, de 'masters' zijn hun meesters. Het gaat om groepschefs die het loonniveau en de arbeidsvoorwaarden regelen. Ze worden door de landbouwer betaald voor deze dienst. Sinds 10 of 15 jaar is dit big business geworden. Sommige gangmasters stellen tot 2000 personen tewerk, en hebben een zakencijfer van 15 miljoen pond per jaar. De beschikbare mensen uit de betrokken regio volstaan niet meer, daarom worden steeds verder weg arbeidskrachten gezocht, vooral in Oost-Europa. De gerecruteerden uit die landen betalen elk tussen 2000 en 3000 pond aan deze maffia die hen visa en vaak valse papieren bezorgt. In Nederland, één van de eerste landen ter wereld die zijn landbouw intensifieerde, bevindt een derde van de clandestiene arbeiders zich in de landbouw en vooral in de groententeelt. Een studie van de universiteit van Rotterdam schat het aantal clandestiene werkers vandaag op 100.000. Elk bedrijf heeft enkele hooggekwalficeerde permanenten nodig en daarnaast een hoop seizoensarbeiders voor korte periodes. Clandestienen zijn daar uitermate geschikt voor.

De productie wordt daarbij op een ultramoderne manier georganiseerd. Een groot deel van de serres is geïnformatiseerd en sinds kort kunnen zelfs de arbeiders gesurveilleerd worden via de computer. Ze hebben elk een barcode, net als elke rij groenten of fruit. Op die manier kan de groentenkweker de kwantiteit en kwaliteit van het werk van elke arbeider controleren.

Zwitserland

Met 7 miljoen inwoners waarvan 19,8 % buitenlanders is Zwitserland voor zijn economische ontwikkeling heel afhankelijk van buitenlandse arbeidskrachten. Vandaag bevinden er zich tussen 150.000 en 300.000 mensen zonder papieren. De waarde van het zwartwerk wordt geschat op 35 miljard Zwitserse frank per jaar, of 9 % van het BNP. En nog altijd is er een tekort aan arbeidskrachten in bepaalde sectoren.

Net zoals in andere landen, is de landbouweconomie er gebaseerd op slecht betaalde arbeidskrachten. Daarom waren de eersten die deze sector ontvluchtten dan ook de Zwitsers zelf. In de jaren '50 en '70 deed men een beroep op Italianen, Spanjaarden, Portugezen en Joegoslaven die werkten onder het statuut van seizoensarbeider. Zo iemand kan maximaal 9 maand blijven, kan zijn familie niet laten komen, heeft niet het recht van job te veranderen en is slechts minimaal verzekerd. Het arbeidsrecht wordt niet gerespecteerd. Nachtwerk wordt zonder restricties toegelaten.

In de context van de toenadering tot de EU verminderde de Zwitserse regering het aantal vergunningen voor seizoensarbeiders van 160.000 in 1990 tot 88.000 in 1998. Op termijn moet dit statuut zelfs verdwijnen. Het gevolg is dat het aantal arbeiders zonder papieren peilsnel de hoogte ingaat, aangezien de vraag naar arbeidskrachten hoog blijft. Hun aantal wordt geschat op 8.000 tot 10.000 in de landbouwsector.

Frankrijk ontsnapt niet aan het fenomeen dat vooral in het zuiden, namelijk in de Rhônestreek, de kop op steekt. In het algemeen worden dit soort prakrijken in wijnstreken steeds vaker toegepast.

Frankrijk was ook het eerste land dat IOM-contracten gebruikte...

IOM-contracten

Geconfronteerd met het enorme tekort aan goedkope arbeidskrachten ontwikkelden de EU en verschillende nationale regeringen het instrument van seizoenscontracten, die toelaten arbeiders te laten komen onder tijdelijk statuut, zonder dat deze verblijfsrecht krijgen of het recht van gezinshereniging. De contracten van de IOM (Internationale Organisatie voor migratie) in de landbouw zijn een daarvan een typevoorbeeld.

Bij de IOM-contracten geldt het principe van extraterritorialiteit, dit wil zeggen dat volgens het recht de arbeid(st)ers zich niet op het territorium bevinden waar ze werken, maar wel in het land dat op hun identiteitskaart staat vermeld. De tijd die iemand met een IOM-contract doorbrengt in een land telt dus niet voor zijn anciënniteit noch voor zijn regularisatie-aanvraag.

Hetzelfde geldt op het vlak van de sociale rechten. De werknemers in kwestie dragen bij aan de sociale zekerheid van het land waar ze werken, maar ze worden enkel beschermd tijdens de duur van het contract. Het gebeurt vaak dat zieke of gekwetste arbeiders langer gehospitaliseerd worden dan hun contract duurt. In dat geval moeten ze zelf de kosten op zich nemen. Gezinshereniging is niet mogelijk want juridisch gezien is de persoon in kwestie in zijn land van oorsprong gebleven. Daarenboven wordt de gezinstoelage berekend volgens de normen die heersen in het land van domicilie. Voor een Marokkaan bijvoorbeeld die in Frankrijk werkt, blijft ze beperkt tot een vijfde of zelfs een zesde van de normale toelagen in Frankrijk.

Elk IOM-contract staat op naam. De arbeider is daardoor gebonden aan zijn patroon en kan niet van job veranderen zonder een vrijheidscertificaat. Elk jaar moet de werkgever zijn contracten vernieuwen. Als een arbeider zijn lage loon in vraag stelt of weigert niet of nauwelijks betaalde overuren te kloppen, weet hij dat hij er de volgende keer niet bij zal zijn.

IOM-contracten werden tot voor kort gereserveerd voor mensen uit het zuiden of uit Polen, en dan vooral voor mannen. De uitbreiding van de EU naar het oosten en de vervrouwelijking van de arbeidskracht openden nieuwe wingewesten voor de moderne slavendrijvers. Mensen uit die kant van Europa kunnen zich gemakkelijker verplaatsen, het busverkeer is er sneller en minder duur en laat toe meer arbeiders te laten komen dan het aantal toegekende contracten.

Deze evolutie heeft als gevolg dat mensen uit het zuiden en het oosten, aangegeven en clandestiene jobs onderling moeten concurreren. Dat geeft het landbouw- en ander patronaat een aantal voordelen. De aanwezigheid van legale of illegale immigratie is voor de patroons op zich al een bijzonder belangrijke troef. In de westerse landen laten een blanke huidskleur of een zo christelijk mogelijke cultuur toe dit soort praktijken daarenboven onzichtbaar te maken. Daardoor zagen we hoe na de racistische rellen tegen de Marokkanen in Spanje werkkrachten werden aangeworven uit de voormalige sovjetrepublieken. In 2002 waren in de regio Huelva in Andalusië, gekend voor zijn arbeiteerteelt, 55.000 seizoensarbeiders tewerkgesteld, waarvan 10.000 vreemdelingen. De Spaanse regering kende een quota toe van 7.000 vreemdelingen: 5.800 Polen, 1.000 Roemenen, 418 Marokkanen, 150 Colombianen... Meer dan 6.000 Marokkanen die er jarenlang werkten, verloren hun job **Ook in België**

De inzet van immigranten in de fruitsector is in België vooral geconcentreerd in de regio van Tongeren, Sint-Truiden en Hasselt.

Contracten worden maar ondertekend nadat het werk is beëindigd, en vaak corresponderen de lonen niet met de werkdagen.

In het volgende nummer komen we terug op de Internationale Organisatie voor Migraties (IOM) die sinds haar oprichting in 1951 de wereldwijde migratie heeft gecoördineerd.